
Bojan Balkovec

Prispevek k zgodovini Ljubljanske borze za blago in vrednote

Gospodarski krogi v Sloveniji so že v začetku dvajsetih let tega stoletja začutili potrebo po ustanovitvi borze v Ljubljani. Borza v Zagrebu je postala preveč oddaljena. Velik razvoj in pomen slovenskega gospodarstva v Kraljevini SHS je prav tako terjal borzo v Ljubljani.

Najaktivnejši pri delu za ustanovitev borze v Ljubljani je bil Dragotin Hribar. Pri tem delu mu je stal ob strani še nekaj sodelavcev in pa Zbornica za trgovino, obrt in industrijo. Spomladi leta 1922 je akcija obrodila sadove. Minister za trgovino in industrijo Osman Vilović je 30. marca 1922 Hribarju in njegovim sodelavcem dovolil ustanoviti borzo za blago in vrednote v Ljubljani.¹ Predmet trgovanja na tej borzi so bili blago in efekti, ni pa bilo dovoljeno trgovanje z valutami. Boj za popolno borzo, torej tudi za trgovanje z valutami, se je nadaljeval.

V letih 1922 do 1924 so se v časopisu Trgovski list vse pogosteje pojavljali članki o borzi. Ti članki so bralcem pojasnjevali splošni pomen in ustroj borze, pisci pa so bili predvsem pobudniki za ustanovitve borze v Ljubljani. Prevladovali so članki Dragotina Hribarja in dr. Maria Dobrile. Prav tako lahko mnoge nepodpisane članke pripišemo njima. Članki so poudarjali pomen borz za trgovino in tudi za vzgojo gospodarstvenikov.² "Za trgovca je borza najboljša šola, ki prisili trgovca, da nastopi hitro in odločno." Od trgovcev na borzi se pričakuje, da bodo pošteni. "Kdor krši besedo, tega se izključi, odvzame se mu pravica obiska borze."³ Pomembna je tudi ugotovitev, ki se je pojavila v istem članku. "Borza je najtočnejši barometer našega gospodarskega življenja, ker nam točno kaže dviganje in padanje ekonomskega položaja, ona je instrument, ki nam napoveduje momente konjunktore."⁴

Serijo člankov o borzi je objavljala Trgovski list od 23. marca 1922 do 18. maja istega leta. Zgoraj omenjenim člankom so sledile razlage o vrstah borz, o zahtevah za nastope na borzi (standardi in kvalitete), o pristopih na borzo.⁵ Članek 6. maja 1922 je bralce obvestil o načinu ustanovitve borze v Kraljevini SHS. Dovoljenje za ustanovitev borze je dajalo ministrstvo za finance, pri blagovnih borzah pa še ministrstvo za kmetijstvo. Temeljni akt borze je bil njen statut. Ta je zapisal vsebino trgovanja na borzi, določil pogoje včlanjevanja, pravice in dolžnosti članov borze,

¹ Arhiv Slovenije, fond Zbornica za trgovino, obrt in industrijo (dalje AS, TOI), fasc. 197, dopis VI Nr. 1455, 20.3. 1922.

² Trgovski list (dalje TL) V, 23.3. 1922, št. 35.

³ Prav tam.

⁴ Prav tam.

⁵ TL V, 28.3. 1922, št. 37; 6.4. 1922, št. 41; 15.4. 1922, št. 45; 18.4. 1922, št. 46; 6.5. 1922, št. 54; 18.5. 1922, št. 59.

način zbiranja sredstev za vzdrževanje borze, način izvolitve borznega vodstva in organov borze, določil formalnosti o poslovanju, določil način urejanja sporov na borzi in obliko razdelitve borznega premoženja v primeru njenega razpada.

Vendar pa leta 1922 borza v Ljubljani še ni zaživela. Zato lahko spomladi 1923 zopet zasledimo pozive za njeno ustanovitev. Trgovski list je 8. maja 1923 objavil članek z naslovom *Za borzo v Ljubljani*. Pisec je poudaril pomen borze za slovensko gospodarstvo in opozoril na nujnost njene ustanovitve. Najbližja borza je bila v Zagrebu, kar pa je bilo za hitre gospodarske posege predač.

Seveda so se zahteve po borzi v Ljubljani pojavljale tudi na različnih zborovanjih slovenskih trgovcev in industrialcev. 9. maja 1923 je bil v Ljubljani občni zbor Zveze trgovskih gremijev in zadrug za Slovenijo. Z občnega zbora so poslali zahtevo za ustanovitev borze v Ljubljani.⁶ Nekaj dni pred tem je tajnik zbornice za trgovino, obrt in industrijo dr. Fran Windischer na seji vodstva zbornice sporočil, da ministrstvo za finance meni, da še ni čas za borzo v Ljubljani.⁷

6. avgusta 1923 je končno napočil pomemben dan. Dragotin Hribar, predsednik Kranjske hranilnice, je v dvorani Filharmonije na Kongresnem trgu v Ljubljani sklical ustanovni občni zbor Ljubljanske borze. Izvoljena sta bila borzni svet in borzno razsodišče. Predsednik borznega sveta je postal Dragotin Hribar, podpredsednik Avgust Praprotnik, člani pa Ivan Knez, Anton Kristan, dr. Fran Černe, Jean B. Pollak in Janko Jovan. Člani razsodišča so bili Viktor Meden, Fran Stupica, Josip Pogačnik, Fran Čuček, Rihard Skubec in Anton Kajfež.⁸ O ustanovitvi borze je 1. septembra 1923 v Trgovskem listu pisal tudi Dragotin Hribar. Poudaril je pomen enoinpolletnega boja za borzo in izrazil upanje v skorajšnjo otvoritev.

Za začetek poslovanja borze v Ljubljani pa je bilo najprej potrebno urediti prostore. Za ta namen so preuredili prostore v prvem nadstropju Filharmonije. Veliko težavo so predstavljale tudi slabe telefonske zveze. Na njihovo ureditev je bilo potrebno čakati kar nekaj časa. O urejanju prostorov je svoje bralce obveščal tudi Trgovski list.⁹ Nekaj let kasneje se je borza preselila v Trgovski dom v Gregorčičevi ulici 27.

Ker pa je bila avgusta ustanovljena le borza za blago in efekte, se je nadaljevala aktivnost za dovolitev poslovanja z vsemi sredstvi, t.j. za popolno borzo. Takšno zahtevo so prebrali tudi na zboru industrialcev 21. novembra 1923 v Mariboru.¹⁰

26. novembra 1923 je bil izredni občni zbor ljubljanske borze. Na sestanku so spremenili pravila borze. Tajnik borze dr. Dobrila je predstavil najpomembnejše od sprememb: razširitev poslovanja tudi na valute in razširitev borznega sveta s sedmih na petnajst članov. Ustanovil naj bi se finančni odbor. V zvezi s poslovanjem z valutami

⁶ TL VI, 12.5. 1923, št. 54, *Zahteva po borzi*.

⁷ TL VI, 7.6. 1923, št. 65.

⁸ TL VI, 7.8. 1923, št. 91.

⁹ TL, 25.10. 1923, št. 126.

¹⁰ TL VI, 24.11. 1923, št. 139.

in devizami je bila sprejeta posebna resolucija.¹¹ O izrednem občnem zboru ljubljanske borze so spregovorili tudi na zborovanju trgovske in obrtne zbornice.¹²

V začetku leta 1924 je Trgovski list zopet objavil skupino člankov o borzi in njenem pomenu za slovensko gospodarstvo. Avtor prispevkov dr. Dobrila je med drugim zapisal: "Le tedaj, ako si ustvarimo lastni borzni trg, bode naše gospodarstvo urejeno po pravilnih nazorih in osvobojeno od političnih in birokratskih tendenc. Država naj da za to samo pravno podlago in organizira nadzorstvo v sporazumu z merodajnimi gospodarskimi faktorji in s tem bo ustrezno nji in vsem gospodarskim slojem. Odločujoči činitelji pa naj blagohotno upoštevajo, da je temelj vsake države njeno narodno gospodarstvo."¹³

17. marca 1924 je bil v Kranjski hranilnic pogovor o borzi. Sogovorniki so se izrekli za pričetek dela borze, čeprav bi poslovala le z blagom in efekti.¹⁴ Nekaj dni kasneje pa je dr. M.D. (Mario Dobrila) opisal zgornji sestanek in hkrati opozoril na skorajšnjo otvoritev borze.¹⁵

Maja 1924 je bilo zopet nekajkrat poudarjeno, da je odprtje borze pred vrati. Sočasno so na zboru gremija ljubljanskih trgovcev poudarjali pomen borze.¹⁶ Vprašanje razširitve poslovanja ljubljanske borze tudi na valute je bilo postavljeno tudi na konferenci trgovskih zbornic in gospodarskih organizacij v Skopju 10. in 11. maja 1924. Glede te zahteve je bila sprejeta posebna resolucija. Obvestilo o zahtevah s skopskega sestanka najdemo v poročilu občnega zbora Zveze trgovskih gremijev in zadrug za Slovenijo, ki je bil na Bledu 25. maja 1924.¹⁷ Načelnik zveze Ivan Jelačin ml. je v poročilu predsedstva povedal, da bo borza začela delovati v prihodnjem tednu.¹⁸ Vendar se to še ni zgodilo.

Petega maja 1924 je minister za trgovino in industrijo podpisal pravila ljubljanske borze. Mesec dni kasneje jih je v Trgovskem listu predstavil dr. Dobrila. V Uradnem listu so bila pravila objavljena 4. septembra 1924.¹⁹ Člani borze so postali lahko neoporečni trgovci, podjetja, družbe, ustanove ali osebe, vpisane v trgovski register, industrialci in obrtniki (ne pa mali obrtniki) in oblastni organi. Januarja 1925 so popravili pravila in član borze je bil lahko tudi denarni zavod.²⁰ Člani borze niso mogli biti borzni nameščenci, mešetarji in ženske. Če je postal član borze plačilno nesposoben, je bil izključen iz borze in je moral kandidirati ponovno, tako kot ob prvi kandidaturi. K prošnji za sprejem je moral prosilec dodati podpis dveh članov borze. Člani borze so imeli izkaznice, podjetja pa so dobila po eno izkaznico. Ostali

¹¹ TL VI, 27.11. 1923, št. 140.

¹² TL VI, 22.12. 1923, št. 151.

¹³ TL VII, 9.2. 1924, št. 18; 12.2. 1924, št. 19; 14.2. 1924, št. 20; 16.2. 1924, št. 21; 19.2. 1924, št. 22; 21.2. 1924, št. 23.

¹⁴ TL VII, 20.3. 1924, št. 35.

¹⁵ TL VII, 29.3. 1924, št. 39.

¹⁶ TL VII, 1.5. 1924, št. 52; 6.5. 1924, št. 54.

¹⁷ TL VII, 27.5. 1924, št. 63.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ TL VII, 5.6. 1924, št. 66; 7.6. 1924, št. 67; Uradni list Ljubljanske oblasti (dalje UL LO) VII, 4.9. 1924, št. 83.

²⁰ UL LO VIII, 7.3. 1925, št. 24.

iz trvdke so lahko bili le zasebni člani borze. Imetniki članskih izkaznic so volili borzni svet, finančni odbor in borzno razsodišče ter so sodelovali na občnem zboru. Občni zbor je bil sklican enkrat letno. Kvorum je bil dosežen s prisotnostjo vsaj enega člana več od polovice vseh članov borze. Če prvi sklic občnega zbora ni bil sklepčen, je na njegovem ponovnem sklicu zadostovala prisotnost kateregakoli števila članov. Na občnem zboru so lahko glasovali le člani z veljavnimi izkaznicami (plačana članarina za tekoče leto).

Borzni svet je imel 16 članov, med katerimi jih je moralo biti 3/4 iz Ljubljane, finančni odbor pa 5 članov. Seja borznega sveta je bila sklepčna, če so prisostvovali predsednik, 1 podpredsednik in vsaj 8 članov. Na konstitutivni seji pa je moralo biti prisotnih vsaj 3/4 vseh članov. Borzni svet je odločal z navadno večino, odločilen pa je bil glas predsednika. Naloge borznega sveta so bile predstavljanje borze, nadzorovanje zakonitosti, izdajanje pravil, določanje poslovnega časa, spreminjanje statuta, razglašanje tečajev, skrb za red, sprejem novih članov, sklic občnega zbora, določanje višine prispevkov, upravljanje z imetjem in dohodki borze, skrb za delo razsodišča, nastavljanje in odpuščanje uradnikov, razpisovanje natečajev za posrednike in določanje kavcije borznih posrednikov. Izvršni organ borznega sveta je bil upravni odbor. Sestavljali so ga predsednik, oba podpredsednika in 4 člani borznega sveta. Upravni odbor je odločal o sprejemanju članov borze, izvajal disciplinsko oblast na borzi, pobiral pristojbine in opravljal izplačevanja, dajal predloge o registraciji in kotiranju papirjev na borzi, izvrševal sklepe borznega sveta in odredjal ter nadziral delo borznega osebja.

Finančni odbor je bil sestavljen iz 5 članov, izvoljenih za 1 leto. Odbor je pregledoval poslovne knjige in stanje borze. Na občnem zboru je moral predložiti poročilo o delu. Kvorum pri delu finančnega odbora so sestavljali predsednik in dva člana. Borza se je vzdrževala s članarino, dohodki za registriranje in kotiranje vrednot, od taks za borzne posle od razsodišča in od kazni.

Borza se je lahko sama ukinila, če sta bili na občnem zboru prisotni vsaj 2/3 vseh članov in če sta bili 2/3 prisotnih za ukinitvev. Ukinitvev pa je moral podpreti še minister za trgovino in industrijo. Minister je lahko zaradi nepravilnosti borzo zaprl oz. zamenjal njeno upravo. Vendar se je moral o tem dogovoriti z Zbornico za trgovino, obrt in industrijo. Ministrstvo je postavilo za kontrolo borznega komisarja.

Za kazniva dejanja na borzi so pravila označila vplivanje na tečaj, navidezne posle, zaračunavanje napačnih tečajev, nedostojne pogoje, špekulacije, nedovoljeno uporabo izkaznice, laži in nečastne posle. Kazni so bile ukor, denarna kazen v višini od 300 - 3000 din, začasna in tajna izključitev z borze.

Pomemben organ borze je bilo tudi borzno razsodišče. Slednje se je ukvarjalo s spori, nastalimi v trgovanju. Razsodišče je bilo dolžno doseči poravnavo med strankami. Če poravnava ni bila možna, se je vršila razprava. Razsodba je bila dokončna in ni dopuščala možnosti priziva.

6. junija 1924 je bil izredni občni zbor, ki je izvolil razsodišče. Prisotni pa so bili obveščeni o kooptaciji novih članov v borzni svet. To so postali dr. Fran Windischer, dr. Karl Triller, Avgust Tosti, dr. Ivo Tavčar, Ivan Jelačin ml., Lovro Petovar, Franc

Sirc, Rihard Schwinger in dr. Ivan Slokar. Na občnem zboru so na predlog dr. Windischerja Trgovski list razglasili za glasilo borze.²¹

16. avgusta 1924 je bila slavnostna otvoritev borze. Prvi govornik je bil predsednik borznega sveta Dragotin Hribar.²² Otvoritev borze je napovedal že članek 14. avgusta 1924. Članek je opozoril, da bo borza poslovala žal le z blagom in efekti.²³ Prvi poslovni dan je bil 18. avgusta 1924.

Po pričetku dela ljubljanske borze se je nadaljevalo prizadevanje za razširitev poslovanja tudi na valute in devize. Za to so si prizadevali tako borza sama,²⁴ kot drugi gospodarski krogi. Že pred tem je bila npr. TOI pozvana, da opozori finančnega ministra Stojadinoviča, naj Ljubljanski borzi podeli že dovoljene koncesije za trgovanje z valutami in devizami.²⁵ Različni poskusi so bili kronani z uspehom leta 1927. 19. maja 1927 je bila izdana odločba, ki je od 1. junija 1927 Ljubljanski borzi za blago in vrednote dovoljevala tudi poslovanje z devizami in valutami.²⁶

Bojan Balkovec

A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE LJUBLJANA STOCK-EXCHANGE FOR
GOODS AND VALUABLES

S u m m a r y

Shortly after the foundation of the first Yugoslav State, action began within Slovenian economic circles for the establishment of a stock-exchange in Ljubljana. Individuals endeavoured to achieve this, as well as various trade organisations of merchants, craftsmen and industrialists. The coordinator of the action was Dragotin Hribar. In autumn 1922, Hribar managed to obtain a license for establishing a stock-exchange from Osman Vilović, the Minister of Commerce and Industry. The permission, however, was limited to the trade of goods and effects. In this way, only the first phase of the battle had been achieved, and it was followed by efforts for the extension of the trade license to foreign exchange. The newspaper "Trgovski List" played an important part in explaining the significance and role of a stock-exchange in a modern economy. The majority of signed articles were contributed by the later Stock-Exchange Secretary Dr. Mario Dobrila and the later first president of the Stock-Exchange council, Dragotin Hribar. We can also attribute to them a number of the unsigned articles.

More than a year passed from the time when the permission was first granted to the actual establishment of the Exchange. An important day for the Slovenian economy was 6 August 1923 when the founding assembly of Ljubljana Stock-Exchange met in the Filharmonija hall. This assembly was followed by preparations for the opening of operations. Among other things, the premises had to be arranged on the second floor of the Filharmonija and telephone lines assured. Delayed preparations and hindrances meant that the opening of the Stock-Exchange was as late as 16 August 1924 and the first working meeting was held on 18 August of that year. At first, the Stock-Exchange traded with goods and effects. Efforts continued to extend the operations to foreign exchange. Approval for operation with the foreign exchange market was issued in May 1927 and such operations started on 1 June 1927.

²¹ TL VII, 10.6. 1924, št. 68.

²² TL VII, 19.8. 1924, št. 98.

²³ TL VII, 14.8. 1924, št. 96.

²⁴ AS, TOI, fasc. 197, dopis pooblaščenih senzalov Ljubljanske borze Zbornici TOI 27.1. 1926.

²⁵ Prav tam, TOI, 15435, 12.12. 1925.

²⁶ UL LO IX, 1926, št. 62, str. 397.